

կարին 90 (7-65), Բուրբերք 60 (3-90), Կիւսմաշ-
խանէ 40 (2-60), Կարենի ի վան 160 (13-20), Կար-
նէ ի Մուշ 120 (10-20) :

Փոխտնային/թիւն փնտնաց ի Պարսիստան
նն ի Պարսիստան: Մարտի վերջէ 8202 ծրար
մնաց, որոնց վրայ երկրորդ եռամսէն 11-054 ծրար
յաւելաւ: Ասանցմէ Պարսիստան խաւարուեցան
15-302 ծրար, այնպէս որ Եռանի վերջէ 7454
ծրար մնաց, գրեթէ ամեն մէկը կենդանոր կէտըով:

Արտիկայի — Հոնգարիայի վաճառքներէն բե-
րուած էին: (Զանգուած իւր) կենդանորով արժէքը՝
սոկի ֆի. Աւստի 185 (185-000), լուցափայտ 2619
(52-380), պողպատ 140 (2800), բրդեղէնք 215
(64-500), փերեղակի վաճառք 290 (12-450), ա-
պակեղէնք 415 (83000), փանաղան վաճառք 619
(18-570), ընդ ամենն 4483 (344-180):

Անգղիական մեծաբանակ վաճառքներէն բաժ-
բակեղէնք, թէ չէ եւ գաւաղանման երկաթ, ինչ-
պէս միշտ, այսպէս ալ այս անգամ Պարսիստան
փոխանցուած գլխաւոր առարկաներն էին: Գաղղի-
ական գլուխ — շաքարէ 315 ծրար՝ 6300 ֆի. արժե-
քով թէ եամբ եւ աւարիական — հունգարական ձե-
նուած չաքարէն 9 ծրար՝ 180 ֆի. արժողութեամբ
խաւարուեցան:

Վաճառարարութիւնն զինն բարձրացած է,
վասն զի ուղտերը ջերմութեան պատճառաւ ար-
տաւեղին տարուած ըլլալով՝ տկար են: Վաճառ-
արարութեան զինն Տրապիզոնէ մինչեւ Գալիէժ առ
մի կենդանոր (≈ 180 հոկայ = 230 քիլո.) սոփ-
րական ծրարի համար 674 դր. է, սոկին 140էն
հաշուելով, արեւդայ ծրար 728 դր. (47-36 սոկի
ֆի.) Վաճառարարութեան զինն Գալիէժէն հոս
առ մի կենդանոր (100 քիլո.) 6-75 սոկի ֆի. է:

Պարսիստանէն հոս եկան՝ երկրորդ եռամ-
սեայ ժամանակամիջոցին մէջ 1500 կենդ. Ռեպի-
67,500 ֆի. արժողութեամբ. 50 կենդ. շաւ-
22,500 ֆի. արժողութեամբ. 500 կենդ. գորգ՝
101,500 ֆի. արժողութեամբ, ընդ ամենն 181-500
սոկի ֆի. արժողութեամբ:

Նիւսարիկոյն/թիւն: Ծարդոս երկրորդ եռամ-
սէին՝ Տրապիզոն մտան 2197 նու՝ 141.615 տակա-
ռաշափով: որոնց մէջ Աւստրիոյ-Հունգարիոյ կող-
մանէ 26 շաքենու՝ 20.504 տակառաշափով կը
գտնուէր:

ԲԱՐՈՅՈՒՄ

ՈՍԻ ԴԵ ՖԵՐԻՅԵ

ՎԵՐՋԵԻ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԵՆ ՎԵՐ ԳԼ

17. Բոյանդոյնի տարապիշ:

(Հարաւստիստիս)

Առաւայտը ձիերը հոգալու զգաւոր էր, ծա-
ռայող եղբայրներէն երկրորդը քանի մը քար շա-
րելով առաւայտեն նախաճաղը պատրաստելու վա-
ռարան մը յարմարընելու կ'այլատարէ: Ամբողջ
գիշերը քալած էին, ձիերուն հանգիստ պէտք էր:

Հարաւստիէ վրէժ չունէին, եւ ոչ ալ ըստ պա-
տահման մարդ մը կրնար գալ, որով խիմենի կա-
րենար օգնութիւն խնդրել: Եւ այսպէս հոս քանի
մը ժամ հանգիստ պիտի առնուին: մանուսանդ թէ
Անտարատէ մինչեւ իրիկուն մնալ եւ փշերը ծաւ-
բան շարունակել կը մտածէր:

Բուսկանապակ խիմենիին առջի խորհուրդը —
փախիլ էր: Միայն այս ամառուն վրայ կրնար յա-
նգալութեամբ փախելու: վրայ մտածել: Գիտէր
որ Ռեյնյիին կարածն էր կը տարուէ, թէ՛ մէյ և՛ հոն
հասնէր, ալ փախելէն յոյսը պէտք էր բոլորովին
կորէր: Արդի վիճակն ալ փախելու յարմար չէր.
իւր դիմացն երեք հոգի ունէր, որոնց ձեռքն ազատ
էր. բայց սակ' երկու ձի եւ անշուշտ զենք ալ ու-
նէին, զոր միշտ պիտի գործածէին: Բաւանութեամբ
փախիլ ուզէն միշտ վտանգաւոր էր. անոր համար
նախ եւ. յառաջ գտնուի կաշառել ուզէր:

Երկուքն ուրիշ բանի զբաղած էին: միայն Ան-
տարատէ խիմենիին քով կեցած ամեն շարժումներէ-
րը կը դնէր: Բոլորովին անծանօթ չէր խիմենիին
անոր կերպարանքը. տեղ մը տեսած էր, բայց ուր
ըլլալը միտքը չէր գար: Այս անտարատէ միւսներէն
առելէ յոյս կու տար իրեն, թէ եւ այլեւայլ նշաննե-
րէն կը տեսնուէր որ միւս երկուքն վրայ մեծ գրու-
ած էր: Հաստ երկտարաք ըլլալով՝ խիմենի կը
յուսար՝ օր իւր խոցն անոր վրայ գիւրաւ ազդէ.
միւս երկուքն արդէն այլ կատարեալ էին: Երբոր
խիմենի մտադրութեամբ Անտարատէն երեսն կը
նայէր անոր ո՞վ ըլլալն միտքը բերելու համար, Ան-
տարատէ գարեւա եւ հարցոյց որ ինչու այսպէս սեւե-
ռեալ իւր երեսը չէ նայի. « Կ'ամեն զի, կ'ընէր, եր-
բեք պիտի չկարենաւ սակ' օգուտ մը գտնել: »

« Կը կարծեմ որ զենք տեղ մը տեսած ըլ-
լամ՝ բայց չեմ գիտեր թէ ուր: »

« Կ'չ, կ'ընէր Անտարատէ անտարաբերութեամբ,
թէ՛ թ տեսնուած ալ ընդուն, հարեւանցի կերպով մը
եղած պիտի ըլլայ: »

« Զէ, ըստ յանկարծ խիմենի. հիմա միտքս
եկաւ. ես զենք դահերիցուն խուրը տարի: »

Անտարատէ երեսը դարձուց. արիւնն սփառ
գլուխը գտնել:

« Այո՛, այո՛, շարունակեց եռամսէն վրէ-
մէն, հիմա լաւ կը իշխեմ: Զեր ուսմանց աւարտ-
ման համար գահերիցուն ձեզի տուած դաժմանք
նպատին շնորհակալ ըլլալու եկաւ: Գ'որմարտէ,
Տէր Անտարատէ, ահա կը կարմիրը: »

Անտարատէ պատահական չուտաւ:

« Եւ զենք, Տէր, ըստ խիմենի առելի եռան-
գեամբ, նախախնամութիւնը ձեզի բրած բարիքներն
ամենուն չ'ընէր: Զերն միջոց մը տուած է, որով
կրնաք՝ ձեր բարեբաղին զեմ ըսած ապերախտու-
թիւնն քաւել եւ Էդուստիոյ բոլոր բարի մարդ-
կան շնորհակալութիւնը վայելել: Ինծի օգնեցէր:

« Կարծա Մորնայի իւր անանկանք գրածն ըստ
աղաքս ուսանողս կ'օգնէր. եւ գաւառանաղաք մէջ ար-
դէն այսպիսիներ կային: Արդիւնեալ Ապերախտ Մո-
նայն Թիւստեանց փառաբանը դրած էր իւր գրաման-
բայց անկիպ իւր անկարգ վարուից համար գլուխը մե-
ծուեցաւ. քննադատուեալ այս պատահաւ գահերէն ալ ա-
նոր վրէժն իւր ձեռքը քաշեց: Մոնայոյ Գորմարտէ
յարած եւ իւր բարեբաղին կենցաղ զեմ ինկուած գաւա-
ռանութեան մանակից եղած էր: »

եւ ան տոնէն երկուքին դիմայ մենք ալ երկու կ'ըլլանք։”

Ննորատէ երեսը դարձուց, « Զեր ըսածներն լսած ըլլալ չեմ ուզեր, բայց աւելի բառ մը մի խօսի՛ր, որպէս թէ ոչ՝ ձեր ձեռքն ու սորը կապելով կառք նետել կու տամ։”

« Պահանջեցէ՛ք, ըսաւ խմբին, աղաառութեան համար քիչ քուզէ՛ք։”

« Անշափ շատ, որ չկարենայք վճարել։”

« Իմ տեղ ուրիշները կը վճարեն։”

« Բիշ մ'աւելի բարձր խօսեցէ՛ք. արդէն միտ երկուքն սկսան մեր փափաւներին միտ դնել։”

« Ըսէ՛ք գումարը, Տէր։”

« Եթէ այսպիսի վաճառականութիւն մ'ընեմ, կեանքս եւ ոչ դրամ մը կ'արժէ այնուհետեւ. լուեցէ՛ք, անխորին է։”

Խմբին ան լուեց. իմացաւ որ անոր մահուան ունեցած երկիւղն իրեն համար բան մ'ընելէն ետ կը կեցրեն։ Ամբողջ օրը խմբին պարսպանդ յարմար առիթով կը փնտռէր։ Եթէ կերակրոյ տանէ ձեռքերն կ'արձակէին, անոր տեղ սպերը կը կապէին։ Թէեւ փոխանկաւ կը քննասիրէ, բայց արթնուն կեցողութեան իմաստը չէր հսկեր խմբին։ Անի փայլէր Այսպիսի պարագաներու մէջ սկսաւ այնպէս ձեռնադրել՝ որ իւր կալանաւորութեան համար բնաւ հոգ չէնէր, եւ իրիկուան դէմ սկսաւ պահպանուող հետ կատակներ ու զուարճարանութիւններ ընել։

Համբայ ելլելու համար կառք մտած տաններին խմբին աչքը կառքին ներքստիկովը դարձուց, դանակը բաց ըլլաւէն՝ ներսը բաւական լոյս կար։ Դասի եւ յառաջ՝ Ննորատէ ներս մտաւ եւ յառաջէն ան տեղը նստաւ, ետքէն խմբին մտաւ եւ ջրով նստաւ. ամենէն վերջը ճառարոյ Պոլսոյըր մտաւ։ Երանան ներս շմամբ ուզեց խմբին տեղը կուգլ։ Բայց Ննորատէ ետ կեցուց բռնելով՝ որ աւելցրէր անգիտութիւն է. խմբին անտառի մէջ չկերտցաւ փախիլի, որչափ ետ առաւել կառքի մէջէն պիտի չկարենայ խուսափել։ Եղբայրն ուներ թօթի ունով տեղը նստաւ, եւ կառպանը գուռը փակեց։ Ներսը դարձեալ խոր մութը տիրեց։

Խմբին կառքին ներքստիկովն նստած նայուածքովը բան չէ տեսաւ, որ մատաղութիւնը դառնայ։ Կառքին պատահաւոր վրայ՝ ալ ու ձախ, մէյնի ջրակներ կային։ Իւր նստած կողման քաւին պարսպը կը, իսկ Ննորատէին նստած կողման քաւին մէջ ապրանքակ կամ բազմահար մը կար, որուն բաժանեղը կ'երեւար։ « Եթէ կարենայի ձեռքս առնուլ, կ'ըսէր ինքն իրեն։ Բայց հարկաւ ձեռքս, ներս չուտնով կապուած ըլլալուն՝ պաշտպանելու եւ յարակիւն առնալու էր։

Կառքը շարժելու սկսած ատեն, Ննորատէ խմբին տեսաւ. « Խօսը իմ տղայ որ մարդու ձայն լսուած ատեն յօգնութիւն չէր կոչեր։”

« Ընդհակառակն, ըսաւ խմբին, եթէ մարդաւ հանդիպինք՝ օգնութիւն ակրի կ'ունենմ։”

« Եւ ատեն ստիպուած ենք ձեր բարձրագույն մը գնելու. բաց սակէ՛ կրնամ զձեզ պահանջելու որ ձեր օգնութեան կոչըն օգուտ մը չունէ։ Բայց նրա բաժական վկայագիր մ'ունինք՝ որ դուք յի-

մար էք, եւ զձեզ յիմարանոց կը տանին։ Առ առաւելք քանի մը վայրկեան կ'նկատուի կը ստիպուինք եւ ասով խնդրել կը լինայ։ Ընդհակառակն եթէ այսպիսի անգուտ փորձերէ հրաժարիք, ձեզի ամէն կարելի դէպքով իւրենք կու տամ։”

« Լուէ, պատասխանեց խմբին, դաշինք մը գնեցէ՛ք։ Զեռուներու կապուած ու աստիկ վերադարձ են. կառքը որդէ եւ զուգը մէկ չողուց զէմ երկու հոգի էր։ Ինչ կը վախնայ։ Զեռքերս արձակեցէ՛ք եւ իբրեւ պաշտանակալ եւ պատուաւ որ մարդ խօսք կու տամ՝ որ օգնութեան չեմ կ'անշեր. իսկ եթէ ինծի աւելի շնորհք մ'ընել կ'ուզէ՛ք, մերձակայ աղբեր քով կեցուցէ՛ք կառքը եւ թաշկիռակս թընելէ՛ք, որպէս զի կարենամ վերքերուս վրայ գնել։”

« Լուէ, ըսաւ Ննորատէ. Թող այնպէս ըլլայ. եթէ խոստում կու տաք, ձեզի թայ թաշկիռակ մը կը չորանք։”

« Այո՛, Թող այնպէս ըլլայ, ըսաւ խմբին հանդարտութեամբ։

Ննորատէ կառպանին հրաման տուաւ որ մերձակայ աղբեր քով կենայ։ Խմբին խմբին թընել թաշկիռակ մը տուին, կապերն, արձակեցին եւ սկսաւ կառքին մէջ ուզածին պէս երկնալ ու տարածուիլ։ Շատ անգամ, բայց ի մանաւորի գիշերուան մօտ գիշացող ձայներ կը լսուէին։ Ննորատէ մտաւ գրութեամբ միտ կը գնէր խմբին տնի վարձանը։ Բայց խմբին կարծեալ թէ այն ձայները չէր լսեր, եւ Ննորատէին հետ գնեցուան նիւթերու վրայ կը խօսէր։ Վերջապէս իրիկուան դէմ խմբին քեռած կ'երեւար, քանի որ կցիկաւ խօսքեր բռնէին ետքը՝ չուրիկ կառքին պատին կ'մտնուէր, եւ առած կանոնաւոր շնչառութիւն յայտնի կը ցուցնէր՝ որ իւր վաճառարը միջոցին հափառակ՝ անոյժ չուէր մը կը քննարկէ։

Բարձր ձայնի խորագոյնը ձգտիլ ձեռնարկէն լուր՝ կամայորակ մը ձեռքը կառքին դրան երկնացուց եւ շտապեց, ուղեց իմանալ որ բանակը կը կամ ունեւի՞ր մ'ունի. պարսպ յայտ խմբին տեսնելու համար ուրախուիլ բան մը չէր այս։ Միւսներն ալ իրեն պէս բանտարկուած էին, եւ եթէ կառքին ելլէ ուղեին՝ հարկ էր որ կառպանը շտապ զանակը բանար։ Ասիկ իմացաւ, որ ինչու համար Ննորատէ խմբին կապաններէն աւելի՝ անոր օգնութեան կանչելուն ծանրաւշութեամբ դարձաւ։ Եւ Այս պատահաւոր Ննորատէ աւելի յանձն առած էր, որ անոր կապանները բախուին, քան թէ ուրիշներն օգնութեան կանչէ, որ կրնար թերեւս ժամանակ կործնեցնել տալ. եւ մինչեւ անգամ նսեւ խմբին տնի աղաւթելուն պատճառ ըլլալ։

Խմբին տնի ձեռնարկած անտարբերութիւնն Ննորատէն ինչ մը հանդարտեցուցած եւ յառաջուրէն աւելի անտարբեր բնութ էր։ Կառքը տաստիկ ցնցելով խմբին արթնացաւ. սկսաւ յօրանալ, ձգտիլ եւ աշտըները շփելով միւսանորձ հետ խօսակցել։ Ննորատէ կը ծեփէր, խմբին իրեւ ծիւղի մը խնդրէր. այսպէս ընտանեկան էին իրարու։ Եւրալոյսն ծաղկելու սկսած էր, խմբին ներսն ինդրելով՝ հարցուց որ ցերեկը դարձեալ անտառի մէջ պիտի անցընեն. Ննորատէ « այո՛» ըսաւ. եւ

որպես զի ինք զինքն աւելի մարդասեր ցուցնէ խիմնէսին, ժամայոցը հանցեալ եւ ծիւղիկն լուստօն նայեցաւ։ Ժամը վիշտէ եր. դուրսը լուսաւորուած պիտի ըլլար. եւ կառապանին հետ խօսուած տեղը հասած պիտի ըլլային։

Իրոք այլ կառաքին կամաց եւ ցնցող շարժումէն ինքնուրուտ որ ծանրէն խոտորած էին։ Խիմնէսն ինք զինքն արտաքայ կարգի ընտանի եւ զուարճախոց, ցուցուց եւ սկսաւ իւր զինուորական կեանքէն եւ Բէրդոյի մեծատանց վայրը զանազան հետաքրքրական մանրամասներ պատմել։ Կառքի մէջի երեք անհիշող անշարժացած էին որ կարծես թէ զգոտարանն էին։ Խիմնէս շարունակ կը ծխէր եւ ծխէր. այնպէս որ կառքը ծխով լեցուած ըլլալուն ծիւղիկն ծայրն փայլուն կրակ մը կը նշմարուէր պիտի։

Վերջապէս կառքը կեցաւ։ Խիմնէս հետաքրքրական պատմութիւն մը պատմելու վրայ էր. պատմութիւնը չնգհատեց, միայն երբոր կառապանը դուռը բացաւ, պարզմութեամբ մը «Դուրս պիտի ելլենք» րտաւ։

Անարատէ «այդ» րտաւ, եւ Խիմնէս ծանրութեամբ ելելով, ծխարարը զպնդիկն բերանն առած՝ անոր հրամանին հետեւեցաւ։ Կառապանն զԽիմնէս արձակ տեսնելով ապշած մնաց։ Բայց Խիմնէսին ու միւս երկուքին ոտստիկ ծիծաղելն տեսնելով՝ չկրցաւ տհաճութիւն յայտնել. եւ մինչ ըսելէնք կը խորհէր՝ յանկարծ այնպիսի զարհուրելի ցուս մը զգալով տալանքուն մէջ, որ ոչ կը լսէր եւ ոչ ալ կը տեսնէր, այլ երկուս ձեռքով աչքերը բռնած ցունէ կը ժողատարէր։ Խիմնէսն վառուած զանիկն կոյտակի արագութեամբ անոր աչքը խօսման էր, եւ դուրս ցատկելով կառքին դռանին փակեց, որով իւր երկու ընկերներն կառքի մէջ գերի բռնեց, Կառապանն ինքն իրեն չեկած՝ Խիմնէսն կառքին վրայ ցատկեց խաբարունը յափշտակեց եւ ձերբուն զարհուրելի հարուած մը տուաւ։ Չիմքը կատարած ցատկելով, ծառանալով սկսան հոգի պէս թռչել երթալ։ Խիմնէս ետ դարձաւ խաբապանին կոնթր դարձուց եւ այնպիսի կատաղութեամբ կառապանին դուռը զարկաւ՝ որ մահելով անզգայեցեալ զետիկն ինկաւ։ Խիմնէս վրաս յարձակեցաւ եւ թեպ թշտիկնական երկու ձեռքերնբ զորանոր կապեց։

«Աստուած թող ինքն ինքի, ըսաւ Խիմնէս, եւ թէ հիմա ապաշտեանքուն արուեստը դրածածմ։ Բէրդոյ երթալու համար դրած պետք է. անպիտաններն եւ ոչ ժամայոցը թող տախին։»

Չայս րտելով սկսաւ իւր զոհին զգալնը խուսափելի. ցրբբան խնդրեալ թափ մը գտաւ, եւ ժամայոցին ու զաշտին առաւ։

Խիմնէսն մէյ մէյ ալ աչքն ետ դարձուց եւ շուրջը զննելէն ետքը՝ թանձրամայրիներուն մէջ մտաւ։ Քստի մը վայրկեանէն հետքն անգամ չէր թանձրաւ։

Իսկ կառապանը դիմաւալ կը հեծէր ու հեծկտոր։

Թանձր անտառին մէջ ոտքացող կառքը չկրցաւ վառագնէրէ բոլորովին ազատ ըլլալ։ Չիմնէս ընական ազգամար՝ սակաւածած տեղիւնէ կ'եր-

թային։ Բայց եթէ յալըղակ կառապանն իսկ մեծաւ զգուարութեամբ կրնայ այլովոր տեղեր կառապարել, յայտնի է թէ երկու կառապան երկվարք թէ իրենց, թէ կառքին եւ թէ մէջիններուն ինչ պիտի փառագ կը ողաւանային։ Անիւները մերթ այս ծառին եւ մերթ այն կռճիկի կը զարնուէին եւ լուսնի մը վայրկեանէն ձիւնէն ձեռքն թաւալեցան։ Առք ելելու փորձ փորձեցին, եւ փոկերն խորտակելով սկսան զիրար արքայեց։ Կառքին ինկած ատենէն Անարատէ անկիւն մը զլորեցաւ եւ զլուսնը զարկաւ. արիւնն երեսին վրայէն սկսաւ հոսիլ։ Ծառայող եղբոր ձեռքերն կտորած՝ կը հեծնեծէր։ Անարատէ բոլորովին ինք զինքը կորսնակած չըլլալով, վարագործներն ու փեղկերն վար առաւ եւ ասորմանակի կոնթրը գոգնակին վերի պատուհանն խորտակեց։ Այս ծառէն ձեռքը դուրս եկողինց եւ կառքին դռանը բանալով՝ դուրս ելաւ։ Առանց հեծեծող եղբոր միտ զննելու եւ անացող ձիւնը հոգարել, բաղձահարն առաւ եւ սկսաւ եկած ծառին ետ վազել։

Ծառայող չէր կրնար սխալիլ, անուց հետքերն դեռ կեցած էին։ Անարատէ կը յուսար որ զորանոր կառապանն զիմնէսն թողած պիտի չըլլայ։ Բայց ծառան իւր կարծածէն շատ աւելի երկայն էր. վասն զի ձիւնն աստիկի վազած էին. երբ ուղած անեղ հասաւ, ոչ զգը տեսաւ, բայց միայն կառապանը, որ զարհուրելի վիճակի մը մէջ գետին փռուած մահուան հետ կը կուտէր։

Ըստով մը շուր կողմը նայեցաւ. եւ Խիմնէսին մտած ծառան տեսնելով՝ սկսաւ ետեւէն վազել. բայց թանկ քայլ տանելէն ետքը տեսաւ, որ պէն ծառով զինքը հայածէն անկարելի է. ուստի հնարք մը միայն մնաց, այսինքն եղած գեղքն Տր. Բոլանդային իմացնելու եւ Բէրդոյ տանող ծառան զվայ զիմնէսն բռնելու առաւ։ Անարատէյս Խիմնէսն դեպ ի Բէրդոյ անապարած էր, որպէս զի դահեղեցուն ամեն բան իմացնէ։ Եթէ ձիւնն այնպէս քիւստուած չըլլային, կրնար անմոռն մէկն առնել եւ Խիմնէսին ետեւէն վազել։ Անարատէ մտորքը դրաւ՝ որ Խիմնէսին հանգիստը կը պէ մնացնէ, սրով մատնութենէ ազատ կ'ըլլային։

Ինք զինքն այսպէս որոշելէն ետեւ, Անարատէ կառապանին քով եկաւ. անոր ձեռքերը քակեց եւ դարձեալ կառքին քով դարձաւ։ Եղբայրն ալ կամաց կամաց կառքին դուրս ելած եւ փոկերը բոլորովին կտորած էր. ձիւնէն մին ինք զինքն ազատ զգալով՝ վեր ցատկեց եւ ոտքի վրայ ելաւ, իսկ կառքն եւ միւս ձիւն ալ բանի մը չէր կրնար դործածուիլ. խեղճ անասունը վազելու ատեն որածայր կոնքի մը վրայ ինկած էր, որ կուրծքը մանրելով զինք նշաւապաւ ըրած էր։

Եղբայրը զԱնարատէ կը յանդիմանէր իրրեւ պատճառ ամենայն շարեաց։ Անարատէ պատասխան չկրցաւ տալ. միայն կը նայէր որ եղած քիւսան վերտախի ծորոքէ։ Առանց բառ մ'ըսելու, ձիւն վրայ նետուեցաւ. փոկերն սանձ չհեծէ, եւ Եղբայրը կառապանին օգնութեամբ խաբելով, սկսաւ ոտքաւ ու օրանալ։ Մերձակայ լըյ մը քով կեցաւ, երեսին թանձրացեալ արիւնն լուաց, ալ ու ձախ նայեցաւ, — մարդ չէր. սկսաւ դէպ ի ի Բէրդոյ

քառասորով արշաւել: Գիւղ մը հասնելով՝ դիւ-
րութեամբ սանձ ու թամբ գնեց: Բայց Քիւրդ լուր
հասցնողին շատ դժուար եղաւ. վասն զի հեռագիր
չկար. եւ ստիպուած էր իւր յոգնած ու պարտա-
սեւալ ձեռքն մինչեւ երկրորդ դիւզն վազել, զեղա-
ցիկ մը քիւրդ քաղաքին ուղղութիւնն իմանալէն
ետքը, սկսաւ միմաւով ու հայհայելով ձին կար-
թել ու սանձալնել:

Վերջապէս — կէսօրը շատոնց անցած էր —
ուզած տեղէն հասաւ եւ Տր. Բոլանդադին հետեւեալ
հեռագիրն ուղղեց. «Եղբորս փախաւ. եղբիւրն
Նայմիկին աչքը խոփեց. զինքը նորէն բռնելու
փորձերն ի զուր: Անտրաստէ:» Հեռագիրն քիւրդ
հասնելուն վրայ ապահայեալէն ետքը, պահուի մը
մտաւ, վասն զի ալ չէր կրնար յառաջ երթալ. ձին
սաստիկ տկարացած էր:

Բոլանդադ այս լուրն առնելուն պէս՝ երեքը
պատի պէս ձերբակցաւ. սկսաւ զլուրը գառնալ. եւ
եթէ սեղանին մը կռթնած չլլար, գետին պիտի
կնար: Մոնդադայ, անոր քովն ըլլալովն Բոլանդադի
գառնարկին տեսաւ. իւր նուր ու վստի վիզն երկն-
ցուց եւ անոր ուսերուն վրայէն այն թղթիկն կար-
դայ: «Ես գիտէի, ըսաւ արձամարտկան կերպով.
չափազանց խոչնդով ինչն միշտ սուր գառնակի կը
նմանայ... ամէնէն ապահով միջոց մասն էր...»
Եւ տեսնելով որ Բոլանդադ պատասխան չէ տար, —
«Մեր ձեռքն էր, ըսաւ, եւ փախցուցինք:»

«Ա՛յս այս Անտրաստէն, գուցէ Բոլանդադ ոտ-
քը գետին զարնելով. այնպէս ապահով էի իմ
գործքիս վրայ:»

«Միայն մասն է ապահով, ուրիշ ամէն բան
անապահով է:»

«Ի՛նչ ընենք, Մոնդադայ, ահա խնդիրը:»

«Խիմնէս քիւրդ չեկած, մեռցնենք: Վասն
զի դեռ ապահով եմ, որ ինքը քիւրդ չհասած՝
մեր խնդիրն կը լննայ, թիւ իւր խնդը ունեցողն
ինչի կ'ընկերասնայ: Գլուխներ պիտի արժէ: Այս
խիմնէսն հիմար ամէն բան գիտէ. իւր ներկայու-
թիւնն բանի տեղ չգիրքը. մանաւանդ թէ ատով
վրէժ առնուլ ուզեցիք:»

«Մոնդադայ, պատասխանեց Տր. Բոլանդադ
նեղաբարութեամբ. յանդիմանութիւնները գաղտնի-
ցուր: Գիււ վազն ու մէկուն որ աղաւտ ենք: Լազա-
ուլս՝ քիւրդներն երկուսն որ հեռու է: Արողջ օր մը
եւ զիւրի մը քաղաքին: Խիմնէս ծամբն պաշար
չունի. եթէ յարմար բանոր մը չհասնիր, հինգ
օրուսն մէջ հազիւ կրնայ մուրալով քիւրդ մտնել:
Վազն եւ մէկուն որ գիււ բուրական ժամանակ կայ:
Գահերէն ի՛նչ կ'ընեն:»

«Վըսուէ թէ իւր գահերիցութեան տեղը-
կազիրն կը գրէ, զոր քանի մ'օրէն ձերակուրէն
պիտի ներկայացնեն: Եթէ այսպէս փութով աշ-
խատի, ամէն բան կը լննայ մեզի համար. կրնանք
ետքը ընդամենը նայիլ իւր տեսէն: Գիտե՛ք որ
քանի մ'օր է որ դուրս չ'ընել տեսնէ:»

«Եռասհասականս վիճակ մըն է, մրմառաց
Տր. Բոլանդայ քիմն տակէն: Ընոր հըք բըք, զմա-
քեզ, Գիււնիկայ, Գիւմարուպան եւ գիւնիկ ինծի
կանչեցէք. պէտք է որ այս իրիկուն իսկ մեր գիւղը
սրռնէր:»

«Լաւ է, Տէր, ըսաւ Մոնդադայ եւ գլխարկն
առած հեռացաւ:»

Տր. Բոլանդայ առանձին մնալով՝ սկսաւ ինչին
մէջ վեր վար թալել: Քանի որ Մոնդադայ քովն էր,
ինք զինքը բռնած էր. բայց հիմա քովը մարդ չըլ-
լալով՝ առած անակնկալ լուրն զինքն այնպէս զոր-
հարեցուց, որ գրեթէ բոլոր անգամներն քայքայե-
ցան:

18. Դիմադրութիւն դիրք:

Խիմնէս ինք զինքն ապահոված տեսնելով,
ուզեց նախ եւ յառաջ ուր գտնուէին սրտ իմանալ.
Անտաստին մէջ չէր կրնար իմանալ, բայց բաւական
տեղադրական ծանօթութիւններն ունենալուն՝ ա-
րեւու գիրքէն կրնար քիւրդներն եւ ծովու ուղղութիւնն
տեսնել: Ապաքով եկած ծամբան գետն էր ի հիստի կը
տանէր. ուստի որպէս զի որոշ ծամբան գետն՝ հարկ
էր որ դէպ ի հարաւ երթալ, անտաստին ելլել. իսկ
հարաւային կողմը գտնելն ալ դժուարին էր, դի-
տէր արեւելակողմն, ուստի բաւական որ երեսն ա-
րեւուն գարձնէր, ինք զինքը կրնար ուղղել:

Թափերէն հասաւ գաւազան մը կտորէն եւ սկսաւ
դէպ ի հարաւ անագարել, եւ հայաճուելն ընաւ
վախ շունէր: Երկու ժամ արագ վազելէն ետքն
անտաստին գուրս եղաւ. եւ առաջին ընդարձակ դաշտ
մը տեսաւ: Ուղիղ ծամբան ծառուղին հեռուանց
կը տեսնուէր, աչքն ալ զարմուց եւ հեռու թ փե-
րաւ մէջ տնակներն եւ աշտարակ մը նշմարեց: Թեւեւ
այս ուղղութեամբ քիւրդ քաղաքէն կը հեռանար,
բայց իւր միտքը եր մարդու հանդիպիլ էւ աւելի
արագ իւր նպատակին հասնելու միջոցներն ձեռք
բերէր:

Սկսաւ իւր գաւազանին կռթնելով դէպ ի
կէղեցույց աշտարակն յառաջանալ. Թեւեւ շատ
հեռու չէր երեւար ծամբան, բայց անհարթութեան
պատճառաւ կնտրէն ետքն հազիւ հասաւ: Իւր
միտքարութիւնն այս էր՝ որ իւր հալածողներն չե-
ին երեւար. դիտէր որ կտապաւոր ծամբը վիճակի
մէջ էր. բայց անշուշտ կառքն ալ խորտակած եւ
միւս երկուքն ալ ծամբը վերաւարած պիտի ըլլայ-
ին, վասն զի զինքը հալածող չէր տեսնուէր:

Բայց այս անգամ խիմնէս՝ գոնէ Անտրա-
տէին նկատմամբ սխալած էր: Իրարու չհանդիպի-
ւու պատճառաւ պարզապէս հեռաւորութիւնն էր,
որ կրթալով կ'անէր: Անտրաստին կառքն համբան բըւ-
նած էր, եւ քիչ մ'ետքը դէպ ի քիւրդ ուղղած էր
քայլերն: Իսկ խիմնէս աւելի արեւմտեան կողման
նէ կ'երթար: Գիւնը հասած ատուն՝ խիմնէսի եւ
Անտրաստին մէջ առ նուազն վեց ժաման հեռու-
ութիւն կար:

Խիմնէս ի սկզբան կարծեց՝ որ յանձն առած
պաշտօնն առանց դժուարութեան պիտի կատարէ,
բայց խաբուեցաւ: Ամենադիրքն բանն էր, ըստ իւր
կարծեաց, քիւրդ քաղաքը հեռագիր ընել: Բայց
ի գործադրութեան տեսաւ՝ որ ստուգիւ շատ
դժուարին բան էր: Գիւնը հասած ատեն զգեստ-
ները բոլորովին պատռւած, փոշոտած ու պտտե-
ղած էին. անտաստն անցնելու ատեն փռնուռ
բռնուելով՝ կտորներ վրան մնացած էին: Իրեն ով
ըլլար ցուրդներն քով բան մը չունէր: Թեւեւ քա-

զարգացրելով ենէ հեռու տեղ մը՝ արտաքին ձեւին շատ չէ նայալիք, բայց այս ամէն պարագաներն քովէ քով գալով, զինքը շատ կասկածելի կ'ընէին: Իւր բոլոր պատմաններն գեղաշքոյ այնպէս անհասարակ յիշեցան, որ նոյն իսկ զինքն իբր յիմար ուրիշ տեղ փոխարեւն աւելի պատշաճ կ'ընեար գիւղացուն: Բայց ամենամեծ գտնարութիւնն Տոս էր, իւր գերութեան մէջ շատ ֆարմատներ ծանշցած էր յսկանէ յանուանէ. բայց չէր գտեր, որ արգելօք այս գիւղին եւ կամ ֆիդոյի հեռագրատան պաշտօնէսին ալ աննոյցնէր. վրան զի յայտնի է, որ, եթէ այնպէս ըլլար, իւր հեռագրելն բնաւ արգիւրէր պիտի չունենար: Աստի այնպիսի ձեւ մը պէտք էր գտնել, որ գահերկուն հասկընայի, իսկ հեռագրատանց պաշտօնէսը անհասկընայի ըլլար:

Երբ որ մէ մը զնէ ուզեց, զիւղացիներն սկսան վրան կատարել: Երկրէն ինկած մարդ մըն էր. ոչ ոք կը ծանշար զինքը. ուստի զան եւ ուր երթ այլ կը հարցընէին. խիստն է չկրցաւ ուրիշ բան ըսել: Բայց թէ — « Բիդոյն կու գամ եւ գարեհալ ֆիդոյ պիտի գտնուի » . — սկսաւ աշնաց ֆիդոյ տանող ծամբէն հարցընել, այնպիսի ծամբէն մը, որուն վրայէն հիմալ կ'եւծ էր եւ չէր գիտեր: Գիւղացիներն այնպէս կատարեցան, որ զինքը դատաւորին մատնելու որոշում քրէն: Գանկար խիստնէսի միտքն բարի խորհուրդ մ'իկկաւ: Ժողովրդագետն ուզեց, գիտեր ապահովութեամբ որ ինք դաւաճանութենէ ազատ մարդ մըն է եւ իւր բաժնէն կրնայ լիպել հասկընայ:

Ըստ իւր բաղձանաց՝ ժողովրդագետին տաւ զինքն եւ սկսաւ տեղեկութիւններ տալ: Բայց խիստնէսի վաղցածն եղաւ. Ժողովրդագետն չէր կրնար անոր պատմաններէն լիպել հաւատալ: Ըստ մը անհասկանական բաներ պատմեց. բայց բոլոր խոսակցութիւնն արամբանական կապակցութիւն մ'ունէր եւ ինչպարտութեան նշան մ'անգամ չէր նշմարուէր: Կրնար պատմութեաններն թէ ճշմարիտ եւ թէ սուտ ըլլաւ... Բայց արտաքին կարգի ծանր իրեք ըլլալուն, բարեխիղճ Ժողովրդագետն չէր կրնար իրաց կարեւորութիւն շատ:

Քանի մը մուլէր հեռուէն վաղ Ժողովրդագետն լուսաւորութիւն առնուլ ուզեց, ինք ֆիդոյ քաղցըն շատ լաւ կը ծանշար. սկսաւ խիստնէսին հարցընել: Ամէն բանի ճիշդ պատասխան կ'առնուէր: Խիստնէս փողոցներու, եկեղեցեաց, երեւելի անձանց անունները գիտէր: Պատշաճաբար եւ, կ'ընէր: Ժողովրդագետն մարդ մը կ'աշխտէ տուաւ, որ յառաջ զինուոր եղած էր: Սկսաւ զինուորական ծառայութեան, նշաններու, կրթութիւնաց, պաշտօնակներու անունաց նկատմամբ խիստ քննութիւն մ'ընել. դատաւիճիւն այս եղաւ. — խիստնէս զինուորական վիճակի եւ անձանց վրայ աննման տեղեկութիւններ ունի:

Ժողովրդագետն գտաւորին վաղեց. սկսաւ մանրամասն ամէն բան պատմել. եւ աղքատք որ անտառը մարդ խաբուի եւ ամէն բան ճշմուի. անշուշտ կարգի քանի բեկորներ կրնար գտնուիլ. նոյնպիսի մեքանիկ ֆիդոյն դատաւորներուն ալ իմաց տրուեցաւ, որ այն երեք կապածաւոր անձանց վրայ լաւ մտադրութիւն ընեն:

Դատաւորն ու Ժողովրդագետն, ինչպէս նաեւ խիստնէս յայտնի կը տեսնէին որ Ժամանակը կ'անցնէր: Ինչ բեկորներն չէին գիտեր: Խիստնէս երկուքին խորհրդակցութենէն հեռու կ'եղաւ. դատաւորին սեղանին առջեւը նստած թուղթ մ'առաւ, ճարտարահար լաւ մը հեռագրելու համար: Դահերկուն ուղղութեամբ կարճ լուր կ'ընէ. « Կենաց եւ մահու ինչպէր է, հարկ է որ արագ ֆիդոյ հասնիմ: Զուրկոյսին ուղչին » . Անունը շատուրդեց: Որպէս զի գահէն չէր հեռագրին սրիկ եկած ըլլայ իմանայ, խիստնէս կը յանձնէր իրեն որ Զուրկոյսին իւր ուղչինը մատուցանէ: Միայն գահերկոյ կրնար այս հեռագիրը հասկընալ. նոյն իսկ եթէ հեռագրատան պաշտօնէսին ալ դաւաճանութեան մասնակից եղած ըլլար, այս հեռագրէն բան մը չէր կրնար հասկընալ, վասն զի աւելի սիրայ վերաբերեալ լաւ մը էր: Առաջ գահերկուն լաւ կը տրուէր, թէ մեծ վտանգի մէջ կը գտնուի ինք. եթէ քիչ մը զգուշութիւն ընէր, խիստնէս կրնար յառաջ որ անտնին ֆիդոյ կը հասնի եւ դաւաճանութիւնն յայտնելով, մէկ հարուածով վտանգը կ'անշարժէ:

Ժողովրդագետն ու դատաւորն այսպիսի հասարակ մարդու մը՝ տերութեան մեծին ուղղած հեռագիրը տեսնելով, սկսան տատանելով գլուխ շարժել. բայց գիտնալով որ հեռագիր ընելի բերական յանդիման է, եւ միանգամայն օտարականն ոչ թէ միայն ծախքն, այլ աւելի զգամ ալ կը վճարէ, որոշեցին որ ձեռուր մը տալով՝ մեքանիկ գիւղին հեռագրատունը տարուի: Կը պատկէն որ ֆիդոյն լաւ պիտի լիպէ, թէ բերել յիմար խիստնէսի վրայ լաւ մը հսկեն. երկուքն ալ այսպիսի համոզուած էին, եւ երբորո հեռանուտին նշան ըրին:

Խիստնէս այս նշաններն նշմարեց. եւ տեսաւ որ մեծ վտանգ մը կրնայ յառաջ գալ, եթէ իրեք յիմար համարի առնող առաջին: Անունը ֆիդոյսիններն անտառ երթալով՝ եղածներն իրեք պիտի իմանային, եթէ Անտարտէն հանգիպէին՝ ասիկայ խիստնէսին յիմար ըլլալը պիտի հաստատուէր, որով ինք կամ զարձակ իւր գաւաճաններուն ձեռքը պիտի իյնար, եւ կամ իրենք պիտի բանտարկէին զինքը: Հարկ էր որ զօրաւոր ապացոյց մը ցուցնէր, եւ այսպիսի ապացոյց մը միայն ֆիդոյն կրնար գալ:

Այս իտրհուրըն մտքին մըլէն կայծակի աւազութեամբ անցաւ: Հեռագիրը տանող գեղացին ինչուն վրայ չէաւ, խիստնէս յանկարծ գոչեց. « Կեցիք, կեցիք, հեռագրին վրայ յաւելուած մ'ընեմ » .

Մուհհանգալն թուղթը խիստնէսին տուաւ: Խիստնէս քանի մը բառ աւելցուց վրան եւ Ժողովրդագետին տուաւ:

Ժողովրդագետը կարգայ. « Մուհհանգալը պատասխանի կը պատահէ. » եւ զարմացմամբ խիստնէսին նայելով ըսաւ. « Հիմա Ժամը չորսն է, մինչեւ որ հեռագրին երթայ, Ժամը օգիտը պիտի գայ. մինչեւ որ գահերկուն ձեռքէն հասնի, կարելի է թէ երկու Ժամ ալ տեւէ, եւ Ժամը ինչ կ'ըլլայ: Անկարելի է որ գահերկուն նոյն գիւղերը ձեռք պատասխանէ. առ առաւելն երկրորդ որք կը հեռագրէ

զէն բարձուի, բայց չէ վայելեր որ ես ալ այս արեւ-
նահեղութեան գիմնական թուոյն մէջ ըլլամ: Դ
Այս վրայ զինքը Տր. Բոլանգրոյի քով օդ-
նական գրին եւ Գոռնէյոյ Սանդերին մեղմով ըսաւ.
«Հիմադեմ ըսեմ, այսպիսի տարիսը մէկը հետա-
դրեմնուան համար Յիսուսեանց վրայ համարուան
կ'ուենայ:»

Եւ այսպէս Մոնպարյոյ Տր. Բոլանգրոյի քով
կեցաւ, եւ երբեքն երբեքն կ'երթար կու գար, ի-
րաց վիճակն իմանալու համար:

Ամբողջ օրն այս գրէց մէջ կեցան դաւանա-
ններն, բայց զահեղեղը չեկաւ: Իւր սենեկին մէջ
գրիչը ձեռքը նստած էր: Աշտըններ սովորականէն
աւելի խաշեցելոյն վրայ կը սեւեռէր: Տագնապներու
սովորէն սովորականէն աւելի պաշարած էին իւր
ձակաւոր քանի մ'օրէն, Օգոստոս 10ին, ծերա-
կուտին առջեւ գնելու մեծ տեղեկական վրայ կ'աշ-
խատէր: Կը գգար Տմն Ապրիլն որ իւր քաղաքական
կտարել կը գրէր, իւր դարանակալ թշնամիներն ի-
րեն կը սպասէին. ինք իւր քաղաքական գործու-
նեւթեան պտուղները կը ծաղակէ: «Հասարակա-
պետութիւնն ներքուստ եւ արտաքուստ խաղաղու-
թիւն վայելեց — զայս կրնար իւր արձանագրու-
թեանց մէջ գրել —, այնքանի ժամանակ մը, յո-
րում շրջակայ ամէն տեղութիւններն ներքին զա-
հուրէր խռովութիւններով վարակուած են որ կը
քայլաւորին:» Փոխ-գահերեցն՝ Լէնն, կրցաւ ետ-
քէն Էդուատորի տերութիւնէն հրապարակական ժո-
ղովրդական մէջ այս արձանագրութիւնն անուանել՝
«Կառկազգրին արեամբն քրուած կտակ մը, ամե-
նաբար չ'օր մը՝ Էդուատորի ժողովրդեան համար
հրկոտման մը:»

Թէ Կարսիա Մորենոյ՝ իւր կտակի գրելուն
ամենեւին չէր տարակուսել, յայտնի է իւր զահե-
րեց ընտրուելէն անմիջապէս ետքն առ քահանայա-
պետն Էդուատորի գրած մէջ նամակէն: Այս նամակն
ալ հրապարակ եկաւ: «Կաթոլիկէ Էդուատորի
գահերեց ընտրուելով, կ'ըսէ իւր նամակն, Չերա ա-
ռաքելական օրհնութիւնն հայեցելու կը փութամ: Գահ-
երեցութեան շուրջ Երջան Օգոստոս տասնին
կը սկսի. այն օրը ուսմանադրութեան վրայ պիտի
երգնուի, եւ վերասին նարարութիւնն Չերա պաշա-
տանպէս իմացնելու պարտուի: Չ'յոք իսկ կ'իմա-
ցնենմ զայս Չերզ եւ Չերա աղթեց կը խնդրեմ՝ որ
Փրնշին արժանաւոր որդի եւ Ս. Գահէր հնազանդ
ժառանգ ըլլայու արժանի ըլլամ: Չ'իշխ հիմպ մեր-
ձաւոր երկիրներու Յրամանական Լօժերն ամէն
տեսակ ծանր թշնամեղ եւ զրպարտութիւններ կ'ը-
նեն եւ զիս պաշանելու զաղտի որոգայթներ կը
լարեն: Ամեն ժամանակե աւելի հիմպ աստուա-
ծ այլն օգնութեան հարկաւորութիւնն ունիմ, որպէս
զի այս հասարակապետութեան սուր կոծիկ պաշա-
պետութեան համար կարենամ ապրիլ ու մեռ-
նիլ: Սակայն ուրիշ եմ որ կ'ատուիմ եւ կը շարա-
խօսուիմ առ սուր Փրկիչն իմոյ: Եւ երանելի կը
համարեմ ինք զինքս եթէ Չերա սքորութիւնն յեր-
կիրից աւելու այս մեծ շուրջէն ինծի, որ կարենամ
արեւուն թափել Ամոր հաշման որ թէ եւ. Ատուած
էր, սակայն իւր արիւնն մեզի համար թափեց եւ
խաղափախին վրայ ինք զինքը զ'Տ մատուց Դ:

Արջին օրերուն զեպքերը զահերիցուն ժա-
մանակը գրաւած էին: Խիմնէսին անհետանալն
զինքը շատ տարեցուցած էր. թէ եւ խիմնէս իրեւ-
նապակը ըստ օրինաց կը հայածուէր, բայց զահե-
րեցը գիտէր, որ այս ամենեւին դատաւրութիւն չէ,
այլ խիմնէս իւր սիրոյն համար անհետացած է:
Ատոր վրայ եկաւ նոյնպէս երկու Գոռնէյոններուն
խորհրդական կերպով անհետանալն: Այս երեւ-
ոյթներուն բուն պատճառը գուշակեց զահերեցը:
Միայն անձանց անուանները չէր ծանշար, բայց հի-
մայ անոնց նկատմամբ ալ սկսաւ քիչ մ'աւելի լու-
սաւորուիլ: Ոստիկանութիւնն սկսաւ ամենայն փու-
թով գտած հետքերն խուզարկել: Դատաւորը Եղ-
բօր ըսածներն ամենեւին ստուշութիւն չունեցաւ,
եւ իմացուեցաւ որ կալածաւոր տարիք մը որդին երկու
բարեկամաց ձեռք արեւալ առն բերածու չէր:
Քննութեան կանչեցին զարեւալ Նդրեցը. «Ինծի
այնպէս ըսուեցաւ, բայց թէ ստուե եւ — չեմ գի-
տեր» ըսաւ:

Ռեւոլյ, որ տուէր խուզարկողներէն մէկն էր,
այն Նդրեցը քննելու հրաման առաւ զահերեցէն:
Ձիւքք քաջալեզու որ հաստատուն կենայ. «Միւս
Նդրեցիներն ամենայն կերպով կ'աշխատին. քանի
մ'օրէն իրեւր բուրովին ուրիշ կերպարանք պիտի
ստանն, եւ զուն մեծ վարձաց պիտի արժանա-
նաս» ըսաւ:

Ոստիկանապետն ըսուած կառքը փնտռել
ստաւ, եւ մէջադը եկաւ, որ նոյն օրն ամենեւին
կուտայան մը նոյն տուէրը ներս մուրդ աւած
չէր: Կալածաւորին իմացուցին քննութեան ելլը:
Պատասխան տուաւ. «Ես Եսայիէն ըսի՝ որ կառք
եւ բերէ, կառքն եկաւ. բայց եթէ կուտայանն
բուն ըսածն նշմարիտ է, ես ալ կը զարմանամ, թէ
ուստի եր այն կառքը:»

Այս ամէն իրաց վրայ զահերիցուն մանրա-
ման տեղեկութիւն տրուեցաւ. ինքն ալ Տարի-
գայի եւ իւր մօրն ամենայն ինչ իմացաւ: Այս մի-
ջոյնն Խիմնէսի հեռագրին եկաւ յանկար, որ
ծանր իրաց լուծում պիտի տար. հեռագրին լեզուն
այս կը նշանակէր: Այս ամէն բան տեսնելով զա-
հերեցն՝ ինք զինքը պարտաւորեալ տեսաւ զկալա-
նաւորն ստաղկանապետին ձեռքը մատնելու, որպէս
զի դատաւորանին առջեւ հանէ:

Բնականապէս այս խուզարկութիւնները շատ
ժամանակ կը պահանջէին, եւ եթէ Խիմնէս եր-
կիրօր օրն հանաւ, բայր տերութիւնն պաշտանեցայք
իրմ տեղեկութիւններ տունելով՝ մեծապէս զա-
ղած պիտի ըլլային: Անոր համար զահերեցն ուղեց
որ իւր տեղեկագրին այսօր լինայ. որպէս զի Խի-
մնէսին եկած առնին աղատ ժամանակ ունեցայ:
Աստիկի զաղած էր, իւր ընտանեաց հետ ալ միայն
կերակոյ պտեղ կը տեսնուէր, եւ շուտ մը գա-
ծեալ իւր գործելու սենեակը կը քաշուէր:

Պալատին նախագաւթին մէջ Մարդիկէն
զնգապետն սպասուէին ձանձրացած էր: Պալատին
պահանջողաց հետ խօսեցաւ, խաղալ եւ այլն: Օրը
շատ երկայն եկաւ իրեն իւր պաշտանակներէն
շատերը տեսաւ պալատէս առջեւ, մերթ մտոր
կ'ընկերանար, մերթ անոր՝ Հրապարակը շատ բազ-
մամարդ էր, աչքի չէր գործեր:

Իրիկուան դէմ Ռեւոյն եւ Գոռնէնոյ մէկ կողմանէ եւ Սանթեզ միւս կողմանէ եկան, եւ իրարու հանդիպելով սկսան խօսակցել: Մարդիկն ընկերացաւ: Ռեւոյն զպահելով Տարրուց, որ ինչու ասորքանակի պաշտօնականը կանխէ է:

«Գահերեցը պաշտպանելու ծառայութիւնն ունի՞մ այսօր, իրիկեց Մարդիկն, կարգաւորեալ պաշտպան մ'ըլլալ կուգի՞մ?»

«Ռեւոյն եւ Սանթեզ իրենց ընկերակցին խօսքերուն վրայ սկսան ծիծալել, իսկ Գոռնէնոյ սուքին ծայրովն աւագը մէջ առին տեսակ ձեւեր կը գծադրէր, վերջապէս ըսաւ. «Անտանեմ ծառայութիւն»:

«Անիծեալ ծառայութիւն, միմաւց Մարդիկն, իրաւաւք ունիք, ընկեր, մանաւանդ այսօրուան համար: Գահերեցն ամբողջ վրայ գաւառանքի պէս նստած կ'աշխատէ, ո՛ր ալ կը նայի եւ ո՛ր ձախ: Ուրիշ օրեր գոնէ ապագա՝ մը դուրս կ'էլէր: Ամբողջ օրն այս սիւններու առկա պառնէ...»

«Ապէն ալ այսպէս պիտի սպասէք, Տարրուց Ռեւոյն: Կը լսեմ որ գահերեցն՝ ժողովրդի առջեւ հանելի տեղեկագիրը կը գրէ:»

«Հա, ըսաւ Մարդիկն. երկու ժամէն ծառայութեան ժամանակը կը լրանայ, եթէ այս իրիկուն ուրիշ կարգադրութիւն մը չըլլայ: Ապրիլին սկսեալ երեք օր՝ գահերեցին կեանքը Բալլիարէն հրամանատարին պաշտպանութեան յանձնարած է:»

Երեք գաւառաններն սկսան իրարու երեսը նայիլ: Բալլիարէն՝ Մարդիկն սիւնի միջոց հակապատկերն էր: Սանթեզ՝ մ'ասար պէս արի եւ քաշափոր պաշտօնակալ մըն էր, բայց զինուորական ցոյց ընելու ակն բաները կ'ստան: «Այս մտապարծութիւնն է, կ'սկսէ ճշմարտ զինուոր մը ուշ լինելու ժամերն վրայ, այլ ստիկն մէջ պիտի կրէ իւր քաշալութիւնն ու արիւթութիւնը: Պայտն ու բազմահարկ սքանչելի բաներ են. միայն եթէ մարդը՝ զանոնք զորածնելու գրից մէջ գտնուի. շատ ծիծաղելի բան կ'ըլլար, եթէ աստղագագործ մը իւր միմայն ու սողցովը շրջափայրու ելլէր:» Այս որոշեալ ծառայութիւնը զինուորական բան մը չըլլալով՝ շէր կրնար յուսացուիլ, որ Բալլիարէն ի պաշտպանութիւն գահերեցին զինուորական լինէր: Համադրեանս հազած ատենն էր, սուր չէր կոպեր, այլ պարզապէս գաւազան մը կ'առնուէր:

Գահերեցն իւր սենեակը նստած էր. թերթ թերթի վրայ իւր գործունէութեան տեղեկութիւններով կը լեցնէր: Քերեւս գահերեցին երբեք իւր գործերն այսպէս մանրամասն քննած չէր: Հոս աչքին առջեւ տեսաւ այն հին ճշմարտութիւնն, թէ քաղաքական յարաբերութեանց մէջ ալ միայն ի քրիստոս փրկութիւն կայ: Գիտէր որ բոլոր ժողովուրդն քրիստոնէական զաղափարներով կը կառավարուէին, ոտսը տարի այսպէս վարուելէն ետքը՝ յեղափոխութիւններով տակնուվրայ եղած տերութեան մը մէջ մտնին զպելու: Համար բանակներու հարկաւորութիւն չունէր: Ձեռնուրոտաց չենելու տեղ կրնար պարզներ կանգնել. փոխանակ զորաց զորմ՝ առայլ՝ փողոցներ չենելով՝ հաղորդակցութիւնն դիրացաւ. եւ ասով սկսաւ երկրին արտադրութեանց արժէքն բարձրաւ:

նալ, Բարբորութիւնն հաստատելով՝ երկրին մնացեալ սկսան յաճախել, որ ստահակի մը ձեռքն ու զրպանն ինչպէս վտանգէին ապառ էին:

Այս իւր գործունէութեանն պատկերն մէկ անգամով աչքին առջեւ տեսնելով, ապրեցաւ մնաց իւր մեծագործութեանց վրայ, գրուիք մարդկային կարողութեան վեր կը ճամարէր. եւ տեղեկագիրն վերջացուց՝ առ համաժողովն հետեւեալ տողերն ուղղելով. «Եթէ կարծէք, որ բանի մը մէջ յաջող գործունէութեանն ցոյցած ըլլամ, զայն նախ Ատուծոյ եւ իւր շնորհաց տուէք եւ ետքը՝ ձեզի, ժողովուրդեան, զորաց եւ այն ամենուն, որոնք իրենց խոհմութեանն ու հաստատութեան մէջ այս ծանր պարտուցս կատարման մէջ ինծի օգնական եղան:»

Գահերեցն խորին հոռաշունքով գրիչը վար գրաւ. զՄարդիկն արձակեց, եւ գրածը՝ Տերութեան ապարանք խաւերով իւր ընտանեաց լուծ գնաց: (Ըարձակութիւն)

ՅՈՒՆԱՆԵՐ

ՆՈՐԱՆՈՒՐ

Նոր արկածախոյ արկածախոյ:

Իսթիսթի կամ անձն երկրորդն ամենանոր զիւս մըն է, որ դեռ տեղ մ'ալ գործածական չէ եղած, բայց նոր ատեններ Գալիլէ մասնագէտ անձնաց առջեւ եղած փորձը շատ յաջող է, ունեցած է: Հարիւրի շափ մասնագէտ անձնէր Esplanade des Invalides հողուած բացառիկ վրայ եղած փորձն ճերմակ էին: Բալլիարէն թուրքովն նոր է, ո՛ր շաքի, ո՛ր աճառի, ո՛ր եւկորապանութիւն, ո՛ր վայրաշարժ եւ ո՛ր անիւ ունի, եւ սակայն խառն մը մէջ 200 քրիստոս ծամրայ կրնայ ընել: Փարիզի մէջ եղած փորձը ժամանակ՝ 5—6 կազմով տուրք 300 մեզր ծամրան վայրէն մը մէջ կատարեց: Անուշ տեղ կառքին տակը տեսակ մը գոգեալ վտանգներ հաստատուած են, եւ ասոնք 40 անդիմեզր երկայն եւ 20 անդիմեզր լայն արկիկներ են, որոնք բաց են խարսիկ կողմէ եւ խողովակաշարքէ մը՝ որ առաջին կառքէն կը սկսին, ճնշել չըզլ կը լեցնին: Ճրայ ճնշուի մը օրակաւ մը կը կառավարուի, որ կրնայ այնպիսի դիրքէ մը բերուիլ՝ որ ճնշուի մաստիստով կառքերը երկաթագոնէն կըս միջմեզր կը բարձրանան, որով նուր քաղաքը չմիջանաւարկընէր գոյսը կը թափուի. նայն բուքէին տորմը կը սկսի շարժիլ, բայց նոյն ամենատակի ընթացքը կարելի է մօշտեղանդի մը վրէջնէն առանց ցնցման կամ բախման, եւ այն՝ լոկ ծորակին փակմամբ: Իւս ելելու ալ կարելի է, որուն կը ծառային մինչ ջրասիւններ, որոնք ահագին ճնշմանը բերականութեան վրայ հաստատուած խողովակներն կը թափին: Տորմին ընթացից ժամանակին ինչ ինչ տեղերն այս խողովակներն իրենք իրենցն էր բացուին եւ իրենց ջրասիւններ քերիկտիկ (Turbine) վրայ կը մղեն հարթագիր թիւակներով: 10—20 քրիստոս ճնշման կարելի է 140—200 քրիստոս ծամրայ ընել ժաման մը մէջ, իսկ ջուրը նորէն